

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

TASDIQLAYMAN"

O'zMU rektori
I.Madjidov

**UMUMIY PSIXOLOGIYA
FANINING O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi: 300000 – Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
Ta'lim soha: 310000 – Ijtimoiy va xulq atvorga mansub fanlar
Ta'lim yo'nalishi: 60310300 — Psixologiya

Toshkent – 2024

Fan/modul kodi UPS1123424	O'quv yili 2024-2025 2024-2025 2025-2026 2025-2026	Semestr 1 2 3 4	ECTS - Kreditlar 6 6 6 6	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 6 6 6 6	
	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	Umumiy psixologiya-1	72	108	180
	Umumiy psixologiya-2	72	108	180
	Umumiy psixologiya-3	72	108	180
	Umumiy psixologiya-4	72	108	180
2.	<p style="text-align: center;">I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda umumiy psixologik bilimlarni shakllantirish, voqelik va jamiyatdagi voqea-hodisalarning, shaxsning o'zida kechadigan jarayonlar va psixologik bilimlarni shakllantirish, ularni jamiyat hayotida umumiy psixologik hodisalar, holatlar va jarayonlarning mohiyatini tahlil etishga, shaxsning kamoloti va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar, uning individual psixologik xususiyatlari, emotsional va irodaviy sifatlarini tahlil etishga o'rgatishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi - Umumiy psixologiya fanini o'qitish vazifalari quyidagilarni hal etishga qaratilgan:</p> <ul style="list-style-type: none"> -inson ruhiyatini psixologik tahlil etish; -umumiy psixologiya fanining jamiyat va shaxs kamolotidagi o'rnini talabalarga tushuntirish; -voqea va hodisalarni psixologik nuqtai nazardan tahlil va tadqiq etish malakasini hosil etish; -inson psixologiyasini umumiy ilmiy asoslarini o'rgatishni; -jamiyat va shaxs orasidagi munosabatning psixologik qonuniyatlari asosida rivojlantirishni; -umumiy psixologiya fani bo'limlari bo'yicha (psixikaning evolyutsion taraqqiyoti, shaxs psixologiyasi, ichki regulatsiya, sezgi va idrok, diqqat va xotira, tafakkur va nutq) psixologik bilimlarni tahlil etish, ularning qonuniyatlarini mashg'ulot jarayonida talqil qilish. 			

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1.1-mavzu. Evolyutsion psixologiyaga kirish

Psixologiya atamasini turli nomlari. Ilmiy va ilmiygacha bo'lgan psixologiya. Falsafa, tabiiy fanlar va psixologiya. Psixologiyani mustaqil fan sifatida shakllanishi. Ilmiy va hayotiy psixologiya va ularning o'zaro aloqasi. Ilmiy va hayotiy psixologiyani o'zaro hamkorligi. Fanlar tizimida psixologiyaning o'rni. Psixologiya tabiiy va gumanitar fan sohasi sifatida. Matematik bilimlarni psixologiyadagi o'rni. Ilmiy psixologik bilimlarni o'ziga xosligi

1.2-mavzu. Psixikaning evolyutsiyasi va vujudga kelishi.

Inson psixikasini umumiy qonuniyatlari, tizimi va funksiyalari. Inson psixikasini tizimi. Evolyutsiyada tabiiy tanlanishning o'rni. Darvin nazariyasi. Evolyutsiyada tabiiy tanlanishning o'rni. Uilyam Djeym va instinktlar psixologiyasi. Psixologiya tarixida psixika mezoni. Psixikaning obyektiv va subyektiv mezonlari. Psixikani rivojlanish bosqichlari. Xatti-harakat shakllari. Tug'ma va individual xatti-harakat. U. Djeymning instinktlar nazariyasi. Hayvonlar intellektual xatti harakat shakllari. Fiziologlar tadqiqotlarida xatti-harakatning reflektor nazariyalari. Zamonaviy yo'nalishlarda hayvonlar harakatlarini o'rganilishi.

1.3-mavzu. Tabiiy va jinsiy tanlanish nazariyalari.

"Evolutsiya" tushunchasi tabiiy tanlanish nazariyasini kelib chiqish shartlari. Evolyutsion nazariyaning asosiy shartlari, tabiiy tanlanish natijalari. Evolyutsion nazariyaning mazmuni. Jinsiy tanlanish nazariyalari. Evolutsiya nazariyasida tabiiy va jinsiy tanlanishning o'rni. Genetik o'zgarishlar va uning rivojlanishga ta'siri. Tanlanishning tadrijiy tavsifi. Irsiyat va o'zgaruvchanlik. Irsiyatning inson rivojlanishiga ta'siri.

1.4-mavzu. Shaxsni evolyutsion jihatdan rivojlanishi

Shaxsni evolyutsion jihatdan rivojlanishi. Shaxs nazariyalariga zamonaviy qarashlar. Evolyutsion nazariyalar va shaxs. Shaxs filogenezi va ontogenezi. Ijtimoiy ishlab chiqarish inson hayotining usuli sifatida. Mehnat faoliyat xususiyati: jamoviy va boshqalar. Ehtiyojlarning vujudga kelishi. Inson ijtimoiy mavjudot sifatida. Individ, subyekt, shaxs, individuallik tushunchasi.

1.5-mavzu. Kognitiv jarayonlarni shakllanishi. Insonda aks ettirish darajalari.

Psixologiya va falsafasida ong muammosi. Ijtimoiy va individual ong. Ongning vujudga kelishida: jamoa, mehnat faoliyati va nutq. Faoliyat va ong birligi printsiplari. Anglanilgan va anglanilmagan psixik hodisalar. Ustanovka tushunchasi (D.N.Uznadze). Faoliyat regulyatsiyasida anglanilgan va anglanilmagan hodisalarning o'zaro ta'siri.

1.6-mavzu. Psixik jarayonlarni shakllanishida tilning ahamiyati.

Mehnat faoliyatida tilning shakllanishi va vujudga kelishi. Nutqning funksiyasi. Muomalaga kirishish shaxsning faolligi sifatida. Nutqli va nutqsiz muomala. Muloqotning tizimi. Ongning aniq psixologik tavsifi. Ongli timsollar tizimi: xissiy maxsulot, ma'nosi va shaxsiy g'oya. Ongli dunyo tasvirida uning roli

1.7-mavzu. Inson psixikasini ontogenezda rivojlanishi. Ongni rivojlanishi va unga ijtimoiy tarixiy tajribalarni o'zlashtirilishi. O'zlashtirish jarayonining tavsifi. Intereorezatsiya tushunchasi bolaning birgalikdagi faoliyatdan alohida faoliyatga o'tish holati. Eksteriorizatsiya tushunchasi ijodiy faoliyatni shakllanishidagi o'rni.

Yuqori psixik funksiyalarni shakllanishi. Yuqori psixik funksiyalarni ixtiyoriy xarakteri ijtimoiy va bilvosita. Ongning shakllanishi va inson shaxsi

1.8 – mavzu. Psixik jarayonlar va miyaning o'zaro aloqadorligi. Psixofiziologik muammo. Miya va insonning psixik jarayonlari. Psixik jarayonlar holatiga qarab muommoni tadqiq qilish va yechimi. Psixofiziologik ta'sir holatlari. Psixik jarayonlarni fiziologik holatlardan cheklanganligi. Psixologik bilimlarni tahlil qilish qonuniyatlari. Insonning psixik jarayonlari va miya. MNS tuzilishi. Bosh miya, orqa miya, periferik va vegetativ nerv sistemasi. Afferent tizimlar roli. (N. A. Bernshteyn.)

1.9 – mavzu. Harakat inson faoliyatning birligi sifatida.

Maqsadga qaratilgan faoliyat. Obrazlar asosida faoliyatni nazorat qilish. Faoliyatning o'ziga xosligiga qarab tobelik holatlari. Harakat faoliyatni tahlil qiluvchi asosiy mezon sifatida. Faoliyat va operatsiyalar. Maqsad va motivlarni o'ziga xosligi. O'qish jarayonining maqsadlari. Harakat qismlari: orientirovka, bajaruvchi, nazorat. Harakatning operatsiyaga o'tishi. Harakatli vazifalar va bajarish holatlari. Harakatni korrektsiya qilish. Aqliy va ichki harakatlar. Bir harakatdan ikkinchi harakatga, aqliy operatsiyalarga o'tish. Xatti-harakat tushunchasi. (P.K.Anoxin). Koordinatsion harakat tushunchasi. (N.A.Bernshteyn) harakatlarni rivojlanishi. Psixomotorika tushunchasi Harakatning maqsad sari intilish xususiyati. Harakat regulyatsiyasi. Harakat asosini orientirlash tushunchasi.

1.10 – mavzu. Xatti-harakat qurilmalari. Harakatning umumiy faoliyat jarayonlari xususiyatiga bog'liqligi. Aqliy va ichki harakatlar. Bir harakatdan ikkinchi harakatga, aqliy operatsiyalarga o'tish. Xatti-harakattushunchasi. (P.K.Anoxin). Koordinatsion harakat tushunchasi. (N.A.Bernshteyn) harakatlarni rivojlanishi. Psixomotorika tushunchasi Harakatning maqsadsari intilish xususiyati. Harakat regulyatsiyasi. Harakat asosini orientirlash tushunchasi. Harakatning umumiy faoliyat jarayonlari xususiyatiga bog'liqligi.

1.11-mavzu. Zoopsixologiya va qiyosiy psixologiyaga kirish.

Zoopsixologiya fan sifatida tarkib topishi. Hayvonlar xatti-harakatlarini o'rganishdagi yondashuvlari. Bixeviorizm, etologiya. Zoopsixologiya va qiyosiy psixologiyani Rossiyada o'rganilishi (V.A.Vanger, N.N.Ladigina-

Kotsvaboshqalar). Hayvonlar xatti-harakatlarini obyektiv o'rganish imkoniyati. Tabiiy shart-sharoitlarni kuzatishda aniq ilmiy metodlarning turlicha ekanligi (N.Tinbergen, G.Guddolvaboshqalar), laboratoriya eksperimenti (N.N.Ladigina-Kots va boshqalar), maxsus o'rgatish yoki shakllantiruvchi eksperiment (K.Prayor, L.I.Ulanova va boshqalar).

1.12-mavzu. Hayvonlar psixik faoliyatining umumiy tavsifi

Zoopsixologiyada psixikani paydo bo'lishi. Filogenezning bosqichlarida xatta-harakatlarning paydo bo'lishi. Hayvonlar xatti-harakatlarini o'rganish bosqichi. J.O.Lametri, J.LByuffonning qarashlari. Evolyutsion bilimlar nuqtai nazarida instinktlarni o'rganish. (J.B.Lamark, K.F.Rule, Ch.Darvin). Instinktlarga zamonaviy yondashuv. Instinktiv xatti-harakatlar. Instinktiv xatti-harakatlar hayvonlar xatti-harakatining asosi sifatida. Instinktiv xatti-harakatlarning ichki omillari. Instinktiv xatti-harakatlar va muloqot. Instinktiv xatti-harakatlarning ichki omili. Instinktiv xatti-harakatlarning tashqi omili. Instinktiv xatti-harakatlarning psixik komponenti. O'rgatish. O'rgatishning umumiy xarakteristikasi. Ko'nikma. O'rgatish va muloqot. Taqlid qilish.

1.13- mavzu. Hayvonlarning psixik faoliyatini ontogenezda rivojlanishi.

Ontogenezda xatti-harakatlar muammosi. Postnatal xatti harakatda bilish jabhalari. Psixik faoliyatning yuvenal (o'yin) davrda rivojlanishi. Hayvonlarda o'yinning umumiy tasnifi. O'yin faoliyati orqali hayvonlar xatti-harakatining mustahkamlashishi. O'yin faoliyati davrida muloqotning rivojlanishi. O'yin faoliyati davrida bilish funksiyalarining shakllanishi Tug'ma va orttirilgan xatti-harakat shakllari. Ontogenezda hayvonlar xatti-harakatining biologik shartlanganligi. Prerenatal davrda psixik faoliyatning rivojlanishi. Perenatal rivojlanish davrida tug'ma va orttirilgan xatti-harakat shakllari. Homila faol xatti-harakatining rivojlanishi. Sensor qobiliyatlarning va muloqot elementining perenatal davrda rivojlanishi. Psixik faoliyatni yangi postnatal davrda rivojlanishi. Postnatal davrda hayvonlar xatti-harakatining rivojlanishini o'ziga xosligi. Postnatal davrda instinktiv xatti-harakatlar. Birinchi tajriba. Xatti-harakat shakllarining postnatal holat bilan ijobiy aloqasi. Ilk muloqot shakllari.

1.14- mavzu. Hayvonot olamida psixik funksiyalar evolyutsiyasi.

Elementar sensor psixika. Psixik rivojlanishning quyi bosqichi. Elementar sensor psixikaning rivojlanishini yuqori bosqichi. Pertseptiv psixika. Pertseptiv psixikaning rivojlanishini quyi bosqichi. Pertseptiv psixikaning rivojlanishini yuqori bosqichi. Hayvonlarda intellekt muammosi. Antropogenez va psixika evolyutsiyasi. Mehnat faoliyatining vujudga kelishidagi qiyinchiliklar. Umumiy va yakka tartibdagi nutqning paydo bo'lishidagi muammolar.

1.15- mavzu. Qiyosiy psixologiya

Qiyosiy psixologiyaga kirish. Hayvonlar va insonlarning psixikasini qiyosiy o'rganish. Inson bolasi va maymun bolasidagi rasm chizish qobiliyatini solishtirish. Inson psixikasi va hayvonlarning psixikasidagi umumiy

o'xshashliklar. Primatlar xatti-harakatining antropogenetik o'xshashliklari. Inson etologiyasi. Madaniy–tarixiy nazariya.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Evolyutsion psixologiyaga kirish.
2. Psixikaning evolyutsiyasi va vujudga kelishi.
3. Tabiiy va jinsiy tanlanish nazariyalari.
4. Shaxsni evolyutsion jihatdan rivojlanishi
5. Kognitiv jarayonlarni shakllanishi. Insonda aks ettirish darajalari
6. Psixik jarayonlarni shakllanishida tilning ahamiyati.
7. Inson psixikasini ontogenezda rivojlanishi
8. Psixik jarayonlar va miyaning o'zaro aloqadorligi.
9. Harakat inson faoliyatning birligi sifatida.
10. Xatti-harakat qurilmalari.
11. Zoopsixologiya va qiyosiy psixologiyaga kirish.
12. Hayvonlar psixik faoliyatining umumiy tavsifi
13. Hayvonlarning psixik faoliyatini ontogenezda rivojlanishi.
14. Hayvonot olamida psixik funksiyalar evolyutsiyasi.
15. Qiyosiy psixologiya

Seminar mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Evolyutsion psixologiyaga kirish.
2. Psixikaning evolyutsiyasi va vujudga kelishi.
3. Tabiiy va jinsiy tanlanish nazariyalari.
4. Shaxsni evolyutsion jihatdan rivojlanishi
5. Kognitiv jarayonlarni shakllanishi. Insonda aks ettirish darajalari
6. Psixik jarayonlarni shakllanishida tilning ahamiyati.
7. Inson psixikasini ontogenezda rivojlanishi
8. Psixik jarayonlar va miyaning o'zaro aloqadorligi.
9. Harakat inson faoliyatning birligi sifatida.
10. Xatti-harakat qurilmalari.
11. Zoopsixologiya va qiyosiy psixologiyaga kirish.
12. Hayvonlar psixik faoliyatining umumiy tavsifi

	<p>13. Hayvonlarning psixik faoliyatini ontogenezda rivojlanishi.</p> <p>14. Hayvonot olamida psixik funksiyalar evolyutsiyasi.</p> <p>15. Qiyosiy psixologiya</p> <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
3.	<p>V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • psixikaning obyektiv va subyektiv mezonlarini, psixikani rivojlanish bosqichlarini, inson psixikasining ijtimoiy-tarixiy tabiatini; dunyoni vujudga kelish nazariyalari, soda psixika; asab tizimini paydo bo'lishi; instinktlar haqida tushuncha; hayvonlarning intellektual xatti-harakatlari; hayvonlar va insonlar o'rtasidagi tafovutlar; til nazariyalarining o'ziga xosligini <i>bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; • zoopsixologiya qonuniyatlarini tatbiq etish; psixika me'zonlari; hayvonlar psixikasini ontogenezda rivojlanishi; qiyosiy psixologiya; olimlarning instinkt haqidagi qarashlari; evolyusiya nazariyalari; nutqni paydo bo'lishi; miya va bilish jarayonlarining aloqadorligi; ustanovkalarining paydo bo'lishi haqidagi bilimlarni amaliyotda qo'llash <i>ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak</i>.

1.	Umumiy psixologiya-2
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad: talabalarda shaxsni tadqiq qilishning printsiplari, shaxs nazariyalari, shaxs tuzilmasi, shaxsning individual-psixologik xususiyatlari, shaxs taraqqiyotining davriylashtirish, shaxs sotsiogenezi, nevrotik va psixotik darajalari bo'yicha nazariy bilimlarni shakllantirishdan iborat</p> <p>Fanning vazifalari:</p> <ul style="list-style-type: none"> -talabalarda shaxsning tadqiqot etish printsiplari bo'yicha tasavvurlarni shakllantirish; -shaxs nazariyalarining tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish; -shaxs tuzilmasining tarkibiy komponentlari, taraqqiyot bosqichlari, sotsiallashtirish xususiyatlari haqidagi bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltirish; -shaxsning psixotik va nevrotiklik darajalarini tahlil qilish uquvini shakllantirish; <p style="text-align: center;">II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p style="text-align: center;">II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;">2.1-mavzu. Shaxs psixologiyasining metodologik printsiplari</p> <p>Metodologiya ilmiy metodlar nazariyasi sifatida. Shaxsni o'rganish.</p>

Psixologiya tarixida shaxsning o'рни. Shaxsni etnik va gender jihatdan o'rganish. Shaxsni baholash. Shaxsni tadqiq etish. Inson tabiati haqidagi tadqiqotlar. Shaxsni tadqiq etish metodlari. Shaxs nazariyalarini belgilovchi mezonlar. G'arb psixologiya maktabalarida shaxsni tadqiq etish g'oyasining o'ziga xosligi.

A.G.Asmolov bo'yicha shaxsni tadqiq etishda bilish vaziyatlari xususiyatlari. Shaxsni o'rganishda tizimlilik printsiplari darajalari, komponentlari va tuzilma hosil qilish mexanizmlari (S.L. Rubinshteyn, B.G. Ananov, V.S. Merlin). Faollik printsiplari va unga doir uch yondashuv (N.A. Bernshteyn, P.K. Anoxin, D.N. Uznadze, A.N. Leontev). Taraqqiyot printsiplari: determinantlari, darajalari va shaxs rivojlanish bosqichlari (Z. Freyd, E. Erikson, N. MakVilyams), determinizm printsiplari (Dj. Uotson, S.L. Rubinshteyn, A.N. Leontev), nazariya, eksperiment va amaliyot birligi printsiplari (D. Kempbell, V.N. Drujinin, T.V. Kornilova), determinizm printsiplari.

Shaxs psixologiyasi, ko'p qirraligi. Individ, shaxs, individuallik. Shaxsning turli fanlar nuqtai nazaridan o'rganilishi. Shaxs muammosi va fanning metodologik darajalari. Shaxsga nisbatan evolyutsion, tarixiy va tizimli yondashuv. Shaxs fenotipik xususiyatlarining ontogeneza rivojlanishi. Inson tabiatini evolyutsion jihatdan tadqiq etish.

2.2-mavzu. Klassik psixoanaliz va uning modifikatsiyalari

Psixoanaliz nazariyasi psixik voqelikni ilmiy bilish shakli sifatida. Psixologik nazariyaning o'ziga xosligi. Implitsit kontseptsiya (Dj. Bruner va R. Tagiuri). Eksplitsit kontseptsiya. Z.Freydning klassik psixoanalizi. Ilmiy ijodning uch bosqichi: affektiv jarohat modeli, topik va strukturali modellar. Freyd bo'yicha psixoseksual taraqqiyot bosqichlari. K.Yungning analitik psixologiyasi. Psixika tuzilmasi. Arxetip va psixik funktsiya tushunchalari. Individualitet va uning bosqichlari. Shaxs psixologiyasiga yondashuvlar. A.Adlerning Individual psixologiyasi. Nomukammallik tuyg'usi va nomukammallik kompleksi. Shaxsiy va konstruktiv ustuvorlik hamda sotsial qiziqishlar, iudiy Men. Hayotiy maqsad va hayotiy uslublari tushunchalari. Klassik psixoanalizning olti tamoyili. Zamonaviy psixoanalizning asosiy yo'nalishlari ego-psixologiya (X. Gartmann, A. Freyd, E. Erikson), obyektiv munosabatlar psixologiyasi (M. Klyayn, M. Balint, X. Koxut). Psixoanalitiklarning ishlarida mehr va ajralish muammolari (Dj. Boulbi, M. Maler). Ko'chish va qarama-qarshilik. Ko'chish reaksiyasining namoyon bo'lish tiplari, ko'chishning asosiy elementlari, ko'chish turlari klassifikatsiyasi. Qarama-qarshilik va uning klinik namoyon bo'lishi. Qarama-qarshilik klassifikatsiyalari. Psixologik himoya mexanizmlari va ularni diagnostika metodlari.

2.3-mavzu. Psixologiyada shaxsning o'rganishlar nazariyasi

O'rgatish qonuni (E. Torndayk). Dj.B.Uotson va E.K. Tolmenning insonga nazariy qarashlari. Teoriya podkrepleniya Dollard va Miller g'tgsh mustahkamlash nazariyasi. K.Xallning o'rgatish nazariyasi. Skinning operant shartlanganlik nazariyasi. Operantlik va respondentlik xulq-atvor. O'rgatish jarayon sifatida. Mustahkamlash rag'batlantirish va jazolash ko'rinishida.

Mustahkamlash tartiblari. Psixopatologiyada o'zlashtirilmagan va adaptatsiyalashmagan reaksiyalar. O'rgatish psixologiyasida terapiya printsiplari. O'rgatish va sotsial kognitiv nazariyalarining o'xshashlik va tafovutlari. Kuzatish yo'li bilan o'rganish (A.Bandura). Diqqat, xotira, harakatni o'zlashtirish, motivatsiya kuzatish jarayonidagi ta'limning to'rt jabhasi. Agressiya va uning determinantlari. O'zini o'zi samaradorligini oshirish va uning baholash manbalari.

2.4-mavzu. Gumanistik psixologiyada shaxs

Gumanistik psixologiyaning asosiy printsiplari. Olportning shaxs qirralari nazariyasi. Motivlarning funksional avtonomiya printsiplari. Zarurat motivlari va taraqqiyot motivlari. A.Maslouning o'zini o'zi kamol toptirish nazariyasi. O'zini o'zi kamol toptirish tushunchasi. Maslou bo'yicha motivlar ierarxiyasi. K.Rodgers nazariyasi va kongruentlik tushunchasi. Insonga shartsiz ijobiy munosabat va empatiya. Fenomenal maydon va o'zlik. Shaxs markazlashuv psixoterapiyasi printsiplari.

2.5-mavzu. Shaxs ekzistentsial psixologiyasi

Psixologiyada ekzistentsial yo'nalishning vujudga kelish tarixi. Karl Yaspers va Martin Xaydegger – faylasuf-ekzistentsialistlarning psixologiyaga ta'siri. Lyudvig Binsvanger va Medard Bossning shaxsga ekzistentsial yondashuvlari. Viktor Franklning ishi shaxs psixologiyasidagi ekzistentsial an'ana misolida. R.Mey nuqta nazarida shaxs. Dj. Byudjentalning shaxsga qarashlari. Tayanch ekzistentsial ehtiyojlar.

2.6-mavzu. Shaxsga faktorli yondashuvlar

Shaxsning tadqiq etishda faktorli yondashuv. Ch.Spirmenning ikki faktorli yondashuvi. R.B.Kettellning shaxs muammosini o'rganishga yondashuvi: shaxs qirralari: yuzaki va dastlabki. Konstitutsion qirralar, atrof muhit ta'sirida shakllanadigan qirralar, dinamik qirralar. Umumiy qirralar va noyob qirralari. Faktorli tahlil usuli. Shaxs to'g'risida ma'lumot olish usullari.

G.Yu.Ayzenk nazariyasi: shaxsning uch faktorli modeli (ekstroversiya-introversiya, neyrotizm, psixotizm). Shaxsning tadqiq etishda kriterial tahlil texnikasi. Shaxsning o'rganishda genotipik va fenotipik faktorlar

Dj.Gilford nazariyasi: shaxs qirralarini faktorli-tahliliy tadqiqot. Individuallik, intellekt va kreativlik. Shaxs tuzilmasining uch sohasi: qobiliyat, temperament va gormik (dinamik). Intellektning faktorli modeli.

Shaxsning besh faktorli modeli (Pol Kosta, Mak Krae). Faktorning tarkibi tuzilmasi va shaxs so'rovnomasi ("Katta beshlik" so'rovnomasi).

2.7-mavzu. Shaxsning kognitiv nazariyalari

Dj.Kelli shaxslik konstruktleri nazariyasi. Konstrukt tushunchasi. Bipolyarlik, qo'llanish diapazoni va individuallik. Konstruktler tizimining rivojlanishi. Repertuar panjara testi. Maddaning faollashtirish kontseptsiyasi. O.Xarvi, D.Xant va G.Shrodning tushunchalar tizimi nazariyasi.

Kognitiv psixologiyada shaxs tiplari. A.Banduraning sotsial-kognitiv nazariyasi. L.Fistengerning kognitiv dissonans nazariyasi. Dj.Rotterning kognitiv sotsial ko'nikmalar nazariyasi. U.Mishelning kognitiv-affektiv nazariyasi.

2.8-mavzu. Har xil psixologiya maktablarida shaxs nazariyalari

K.Levin maydon nazariyasining asosiy printsiplari. Maydon nazariyasining strukturaviy qismi: psixologik maydon va shaxs, shaxs ichki hududi, pertseptual-motor qatlam, subhudud tushunchasi, valent obyektlar. Nazariyaning dinamik qismi: psixik quvvat, haqiqiy ehtiyojlar va kvazi ehtiyojlar, zo'riqish, zo'riqishning reduksiya printsiplari. K. Levin maktabining eksperimental ishlari. Kognitiv psixologiyaning vujudga kelishi. K.Goldshteynning tashkiliy kontsepsiyasi. Nyuttenning ma'naviyatli inson kontsepsiyasi. R.Assadjoli bo'yicha shaxsning psixosintez kontsepsiyasi.

2.9-mavzu. Rus psixologiyasida shaxsga yondashuvlar

Rus psixologiyasidagi shaxsga doir yondashuvlar. Rus psixologiyasida shaxsshaxs tuzilmasi muammosi. Muhit, shaxs rivojlanishi. Psixologiyaning turli yo'nalishlaridagi rivojlanish haqidagi tasavvurlar. Hayot tarzi, inson individual xususiyatlari, hamkorlik faoliyati-shaxs rivojlanishining asoslari.

Shaxs rivojlanishini harakatlantiruvchi kuchlar. Faoliyatni rivojlanishi printsiplari. Faoliyat tizimidagi qarama-qarshilik shaxs rivojlanishi harakatlantiruvchi kuch sifatida (A.N.Leontev, S.L.Rubinshteyn). Shaxs xulq-atvorida o'zaro rivojlanish manbai. D.N.Uznadze funksional tendentsiyalar holati haqida. Funksional ehtiyojlarni ajratish va ularni o'rganish va eksperimental tadqiqotlar hamda muomala ehtiyojini tadqiq etish. Shaxs rivojlanishi jarayonida faoliyat, hal qiluvchi tushuncha ekanligi (A.N.Leontev). Motivatsion ehtiyoj va intellektual bilish sohalar orasidagi qarama-qarshiliklar. Shaxs psixologiyasiga doir yangi yondashuvlar (B.Dodonov, B.F.Lomov, D.A.Leontev)

2.10-mavzu. Sharq psixologiyasida shaxs muammosi

Sharq psixologiyasida shaxs muammosi. Yoga va hind an'analari. Vedalar davri. Jon. Ong. Karma. Ong osti an'analari. Guru. Yoga maktablari. Psixologik o'sish.Hayotning to'rt bosqichi. Sotsial munosabatlar. Ruhiiy o'sishdagi to'siqlar.Iroda, Emotsiya. Intellekt.

Dzen va buddizm. To'rtta oliyjanov manba. Mavjudlikning uch tavsifi. Meditatsiya. Dinamika. Psixologik o'sish. Tana, Sotsial munosabatlar. Iroda. Emotsiya, Intellekt. Men.

Islom va sufizm. Islom. Islomning besh rukni. Qur'on. Sufizm ta'limoti. Ayollar va islom. Ayollar va sufizm. Abu Hamid G'azzoliy. Bilish. Sufizmning to'rt bosqichi. Psixologik rivojlanish: shaxs kamoloti bosqichlari.Tana, sotsial munosabatlar. Iroda, Emotsiya. Intellekt. Men.

2.11-mavzu. Shaxs taraqqiyotini davrlarga bo'lish

Inson rivojlanish davri psixologik printsiplari va asoslari. Shaxsning vujudga kelishi inqirozlarning rivojlanishi va ularning roli. Shaxsning psixik rivojlanishini tabaqalashtirish sxemasi.(D.B.Elkonin). S.Xollning bola taraqqiyoti kontseptsiyasi: rekapitulyatsiya qonuni, shaxs kamoloti fazalari.

Kognitiv orientatsiya. Shaxs ongini axloqiy rivojlanish kontseptsiyasining asosiy tavsialari. Ijtimoiy psixologiyada shaxs kamoloti bosqichlari haqida tasavvurlar ishlanishi.

Inson kamolotining persogenetik nazariyalari. E.Eriksonning epigenetik taraqqiyot kontseptsiyasi. Shaxsning psixosotsial holati haqida. Shaxs kamolotida nizolarning roli. Shaxs kamolotining bosqichlari.

2.12-mavzu. Shaxs rivojlanishining individuallik xususiyatlari va ularning roli

Shaxs xususiyatlari haqidagi tasavvurlar talqini (B.G.Ananov). Individuallik xususiyatlari differentsial psixologiyaning predmeti sifatida. Insonlar orasida individual farqlarni o'rganishning evolyutsion sohasi. Antropogenezda inson evolyutsion mexanizmining gipotezasi (V.P.Alekseev). Inson shaxsi va individuallik xususiyatlari. Individuallik xususiyatlari klassifikatsiyasi va ularning shaxs xulq-atvori regulyatsiyasidagi o'rni. Individ organik ehtiyojlarining shaxs xulq-atvoriga ta'siri.

Temperament. Temperament haqida faktorlik kontseptsiyalari va ularning tanqidi. ONF tiplari xususida I.P.Pavlov nazariyasi, temperament haqida hozirgi zamon nazariyalari. Temperamentning evolyutsion jarayonga moslashish imkoniyatlari.

Psixologiyada xarakter muammosi. Xarakter shakllanishi. Xarakter aktsentuatsiyasi. Jinsiy dimorfizm va individning psixologik tavsifi. Jinsiy farqlanishning psixologik muammolari.

Shaxsning instrumental darajalari: qobiliyatlar haqida tushuncha. Maxsus va umumiy qobiliyatlarni aniqlovchi testlar.

2.13-mavzu. Sotsiogenezdaxaxs

Madaniyat tarixida shaxs. Xulq-atvor madaniyati va dasturi. Shaxsda ijtimoiy tipik muammo, milliy xarakter va ijtimoiy xarakter. Shaxsning rolli nazariyalari va ularning tahlili. Shaxsning atrofdagilar tomonidan o'rganilishi va uning psixologik funksiyalari.

Shaxs va ijtimoiy guruh. «Ijtimoiy roli», «Ijtimoiy guruh», «Ijtimoiy status» tushunchalarining umumiy tavsifi. Shaxs ijtimoiylashuvi. Axloqiy xulq-atvor regulyatsiyasining takomillashuvi. Xulq-atvor shakllarining ijtimoiylashuvi (L.S.Vigotskiy).

Individuallikning umumiy xususiyati. Shaxsning normal yoki patologik rivojlanishi. Shaxs yetukligi. Shaxs individualligi mahsuldorligining namoyon bo'lishi. O'zligini faollashtirish o'zini o'zi boshqarish va personallik. Shaxsning o'z imkoniyatlari chegarasidan chiqishi (transtendentsiya). Shaxsning faollik tabiati. Ijod va shaxs.

2.14-mavzu. Shaxsning o‘z-o‘zini anglashi va Men—kontsepsiyasi. Shaxsning sotsial tasavvurlari

Shaxsning subyektiv xususiyatlarining umumiy tavsifi. «Men» strukturasi va uni har xil yo‘nalishlarda tadqiq etish. O‘zini o‘zi baholash. Men kontsepsiyasi. O‘z-o‘ziga munosabat. Real va ideal “men”. U.Djemsning empirik «Men» mavjudligining uch jabhasi to‘g‘risidagi qarashi: jismoniy shaxs, sotsial shaxs va ma’naviy shaxs. O‘zaro munosabatlarning tuzilishi va shakllanishi. Egoizm, altruizm tushunchalari. Shaxsning o‘z-o‘zini boshqarish, o‘z-o‘zini namoyon qilish, o‘z-o‘zini ifodalash va o‘z-o‘zini e’tirof etish. Shaxsning psixologik yo‘nalishlari va hayotiy pozitsiyasi. Erkinlik va javobgarlik jihatlari shaxs tanlanmasining o‘lchami sifatida.

2.15-mavzu. Shaxs taraqqiyotining psixotik, chegaralangan va nevrotik darajalari

Shaxsdagi buzilishlarning xarakteri va darajasi haqidagi tasavvurlar. N.MakVilyams yondashuvi. Shaxs taraqqiyot darajalari mezonlari: himoya mexanizmlari; shaxsning asosiy muammolari, voqelikni testlashtirish qobiliyati, ego-identiklik, obyektiv munosabatlar. Shaxs taraqqiyotining psixotik, chegaralangan va nevrotik darajalari. Ishonch-ishonchsizlik, yaqinlashuv-qochish muammolari. O.Kenbergning strukturali yondashuvi. Strukturali intervyu.

III. Seminar mashg‘ulotlari bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg‘ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Shaxs psixologiyasining metodologik printsiplari
2. Klassik psixoanaliz va uning modifikatsiyalari
3. Psixologiyada shaxsning o‘rganishlar nazariyasi
4. Gumanistik psixologiyada shaxs
5. Shaxs ekzistentsial psixologiyasi
6. Shaxsga faktorli yondashuvlar
7. Shaxsning kognitiv nazariyalari
8. Har xil psixologiya maktablarida shaxs nazariyalari
9. Rus psixologiyasida shaxsga yondashuvlar
10. Sharq psixologiyasida shaxs muammosi
11. Shaxs taraqqiyotini davrlarga bo‘lish
12. Shaxs rivojlanishining individuallik xususiyatlari va ularning roli
13. Sotsiogenezda shaxs
14. Shaxsning o‘z-o‘zini anglashi va Men—kontsepsiyasi. Shaxsning sotsial tasavvurlari
15. Shaxs taraqqiyotining psixotik, chegaralangan va nevrotik darajalari

Seminar mashg‘ulotlarda guruhlarda ishlash, mustaqil fikrni bayon etish, guruh taqdimotini amalga oshirishni o‘rganadilar.

Unda talabalar asosiy ma’ruza mavzulari bo‘yicha olgan bilim va

	<p>ko'nikmalarini seminar mashg'ulotlari orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish orqali talabalar bilimini oshirish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi.</p> <p>IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Shaxsni tadqiq etish metodlari. 2. Psixologik himoya mexanizmlari va ularni diagnostika metodlari. 3. O'rgatish psixologiyasida terapiya printsiplari. 4. Shaxsning o'rganishda genotipik va fenotipik faktorlar. 5. Sharq psixologiyasidagi an'analar va zamonaviy shaxs. 6. Sufizmdagi bosqichlar. Ayollar va islom. Ayollar va sufizm. 7. Kognitiv orientatsiya. 8. Individuallik xususiyatlari klassifikatsiyasi va ularning shaxs xulq-atvori regulyatsiyasidagi o'rni. 9. Antropogenezda inson evolyutsion mexanizmining gipotezasi (V.P.Alekseev). 10. Temperament haqida hozirgi zamon nazariyalari 11. Jinsiy dimorfizm va individning psixologik tavsifi. 12. Axloqiy xulq-atvor regulyatsiyasining takomillashuvi. 13. O'zligini faollashtirish, o'zini o'zi boshqarish va personallik. 14. Shaxsning o'z imkoniyatlari chegarasidan chiqishi (transtendentsiya). 15. Ijod va shaxs. <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan tahliliy hisobot, referat, taqdimot materiallari, krossvord, mavzu bo'yicha test topshiriqlari, klasterlar, sxemalar, referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
3.	<p>V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • shaxs psixologiyasining asosiy tushunchalari, tadqiqot printsiplari, nazariyalari, shaxs tuzilmasi, shaxsning individual xususiyatlari haqidagi tasavvur va bilimga ega bo'lishi; • shaxsning to'g'risida ma'lumot olish, shaxs nazariyalarini, shaxsning taraqqiyot bosqichlariga doir nazariy yondashuvlarni, shaxs tuzilmasining va individual-psixologik xususiyatlarni tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi; • shaxs psixologiyasiga doir nazariyalarni psixologik muammolarga tahlilida qo'llay olish malakasiga ega bo'lishi kerak.
1.	<p>Umumiy psixologiya-3</p>

2. I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad: talabalarda shaxsning ichki o'zini tartibga solishning psixologik mexanizmlari, motiv va motivatsiya, hissiyot va emotsiya, irodaning xususiyatlari, xossalari, psixologik nazariyalari va qonuniyatlari yuzasidan nazariy bilimlarni shakllantirishdan iborat

Fanning vazifalari:

-talabalarda shaxsning harakatga keltiruvchi kuch, ehtiyoj, motiv va motivatsiyaning psixologik xususiyatlari bo'yicha tasavvurlarni shakllantirish;

-motiv va motivatsiyaning psixologik tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish;

- emotsiya va uning komponentlari, nazariyalari, turlari haqidagi bilimlarni o'zlatirishga yo'naltirish;

-iroda, iroda nazariyalari va shaxsning irodaviy sifatlarini tahlil qilish uquvini shakllantirish.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

3.1-mavzu. Motivatsiya haqida umumiy tushuncha

Inson faolligi, uning shakllari va determinantlari. Ehtiyoj, motiv va motivatsiyalarni aniqlash. Ehtiyojlarning klassifikatsiyasi A.N.Leontevning kontseptsiyasida ehtiyojlar va motivlar. Turli psixologiya maktabida motivatsiya muammosini o'rganilishi. Motivatsiya modellari. Motivlarning evolyutsion nazariya (instiktlar nazariyasi), drayvlarni qisqartirish nazariyasi, faollashtirish nazariyasi, A.Maslouning ierarxik nazariyasi.

3.2-mavzu. Motivatsiyaning asosiy turlari rivojlanish bosqichlari

Motiv turlari. O'z-o'zini tasdiqlash motivi. Identifikatsiya motivi. Hokimiyat motivi. O'zini o'zi kamol toptirish motivi. Masqadga erishish motivi. Sotsial motiv, bilish motivi, kasbiy motiv, estetik motiv, kommunikatsiya motivi, status-pozitsiyaga ega bo'lish motivi. Ekstrinsiv va intrinsiv motivatsiya. Ichki va tashqi motivatsiyalarning umumiy tavsifi. Ichki motivatsiyaning tarkib topishida bolalikning ahamiyati. Motivatorlar. Motivning rivojlanish bosqichlari.

Go'daklik davri va ilk bolalik davri motivlari (1-3 yosh). Maktabgacha yosh, kichik maktab yoshi motivlari. O'rta maktab yosh davri motivlari. Yuqori sinf o'quvchilik davri motivlari.

Mehnat faoliyati motivatsiyasi. O'quvchilarning kasbiy qiziqishlarini tarkib topish bosqichlari. Mehnat motivatsiyasining umumiy tavsifi

3.3-mavzu. Motivning tuzilishi va funksiyalari

Motiv funksiyalarining xilma xilligi. Harakatga keltiruvchi va yo'naltiruvchi funksiyalari. Motivning harakatga keltiruvchi, struktura hosil qiluvchi funksiyalari. Nazorat funksiyasi. Motivning baholash ahamiyati va ma'no hosil

qilish funksiyasi. Motivning izohlash (tushuntirish) funksiyasi. Motivning himoya funksiyasi. Motivning aks ettirish funksiyasi Motivatsiyaning tuzilishi va funksiyalari. Xulq-atvorning motivatsiya muammosi. Motivatsiya tuzilmalar turlari. Shaxsning motivatsiya sohasi . Kauzal atributsiya tushunchasi. Kauzal atributsiya. Kauzal atributsiyaning modeli. Kauzal atributsiyaning xatolari.

3.4-mavzu. Motivatsiyaning psixologik nazariyalari

Motivatsiyaning irratsional va ratsional nazariyasi. Psixoanalizda motivatsiya. Bixeviorizm da motivatsiya muammosi. K.Levin maydon nazariyasining umumiy holati.

A.Maslou ehtiyojlar ierarxiyasi. Mak Gregorva Gertsber motivatsiya nazariyalari. Xakman va Oldxemning ishchi motivatsiya modeli. Yo‘nalishlariga ko‘ra mehnat faoliyati tahlili. Protsessual nazariya va adolatlilik nazariyasi.

A.N.Leontev faoliyat nazariyasining umumiy holati. M.Sh.Magomed-Eminovning motivatsiyani tizimli-dinamik modeli. Ye.P.Ilin nazariyasida motiv integral tuzilma sifatida.

3.5-mavzu. Xulq-atvor va faoliyat motivatsiyalari

Shaxs va faoliyat strukturasi da motivatsiya. Faoliyat turlari va ularni inson tomonidan o‘zlashtirilishi. Predmetli faoliyat, muloqot, bilish, o‘yin, tadqiqotchilik va mehnat faoliyati motivatsiyalari. Xulq-atvor va faoliyat motivatsiyasi. Prosotsial va asotsial xulq-atvor motivatsiyalari. Inson motivatsiyasining vaziyatlilik va shaxslilik jabhalari.

3.6-mavzu. Erishganlik, affiliatsiya, hukmronlik motivlari

Erishganlik motivi tushunchasi. Erishganlik va bezovtalanish motivlari aloqalari. Affiliatsiya motivi. Hukmronlik motivini tadqiq etishga nazariy yondashuv. Hukmronlik motivini shakllanish bosqichlari tahlili. Ko‘maklashish motivi.

3.7-mavzu. Emotsiya va hissiyot haqida tushuncha

Emotsional kechinmalarning umumiy aniqligi. Emotsional kechinmalar klassifikatsiyasi. Affektlar, ehtiros va kayfiyat. Emotsiyaning asosiy funksiyalari. Emotsiyaning bilish jarayonlariga ta‘sir etuvchi funksiyalari. Fiziologik jarayonlar bilan bog‘liq funksiyalari. Hissiyot. Hissiyot va emotsiyaning bog‘liqligi hamda farqi.

3.8-mavzu. Emotsiya psixologiyasining nazariy yondashuvlari

Psixologiya tarixida emotsiya haqidagi tasavvurlarning rivojlanishi. Ch. Darvinning emotsiyani evolyutsion nazariyasi. «V. Vundtning “Assotsiativ» nazariyasi,

U.Djems - G.Lange «Periferik» nazariyasi., U.Kennon - P.Bard nazariyasi,

emotsiyaning psixoanalitik nazariyasi I.Ueynbaumning emotsiya nazariyasi. P.K.Anoxinning emotsiyani biologik nazariyasi. Emotsiyaning frustratsiyalar nazariyasi. Emotsiyaning kognitiv nazariyalari. P.V.Simonovning emotsiyaning axborotlar nazariyasi. K.Izard differentsial emotsiyalar nazariyasi.Emotsional reaktsiyalarning fiziologik mexanizmlari.

3.9-mavzu. Emotsiyaning roli va funksiyalari

Emotsiyaning maqsadga muvofiqligi. Emotsiyaning ijobiy va salbiy rollari. Xulq-atvor va faoliyat boshqaruvida emotsiyaning roli va funksiyalari. Emotsiyaning destruktiv roli. Emotsiyaning amaliy roli. Emotsiyaning kommunikativ roli. Kognitiv jarayonlar va ijodda emotsiyaning roli. Emotsiyaning pedagogik jarayondagi roli. Emotsiyaning sog'lomlashtir roli.

3.10-mavzu. Har xil emotsiyalar va hislarning tavsifi

Kutish va prognozlash emotsiyasi. To'liqinlanish. Xavotir. Qo'rquv. Umidsizlik. Qoniqish va quvonch. Frustratsiyali emotsiyalar. Xafalik. Ko'ngli qolish. Xo'rlik. Nafrat. G'am. Hasrat. Siqilish. Qayg'u.

Kommunikativ emotsiyalar. Quvnoq. Uyat.Qiziqish, Taajjub. Hazil-mutoyiba hissi. Intellektual emotsiyalar.

Simpatiya va antipatiya. Bog'liqlik. Do'stlik. Yoqtirib qolish. Sevgi-muhabbat. Dushmanlik. Tobelik. Rashk. Qoniqish. Baxt. Faxr tuyg'usi. Soxta tuyg'ular.

3.11-mavzu. Emotsional holatlar

Holat psixik hodisa sifatida va uning xarakteristikasi. Psixik holat turlari. Emotsional holatlar. Stress tushunchasi va psixik zo'riqish, stressning tavsifi. Stressni boshqarish. Kayfiyatning umumiy tavsifi va uning tuzilishi. Frustratsiya va bezovtalik emotsioanal holat sifatida. Empatiya va uning tadqiq qilish yo'llari.

3.12-mavzu. Iroda haqida tushuncha

"Iroda" tushunchasini rivojlanish tarixi. Irodani aniqlash. Irodaviy jarayonlar bosqichlari. Irodaning an'anaviy va zamonaviy talqini. Ixtiyoriy boshqaruvning funksional tuzilishi. Ixtiyoriy xulq-atvor va faoliyatning boshqarishning psixofiziologik mexanizmlari. Irodasizlik. Irodasizlikning har xil namoyon bo'lishi. Dangasalik.

3.13-mavzu. Iroda nazariyalari

Irodaning falsafiy nazariyalari. Iroda volyuntarizm sifatida (A.Shopengauer, B.Spinoza, I.Kant, G.Gegel, L.Feyerbax). Dj. Lokk, U.Djems, L.S. Vigotskiy va V.Franklarning nazariyalarida iroda va erkin tanlash. Jahon psixologiyasi maktabi vakillari asarlarida iroda ixtiyoriy motivatsiya, majburiyatlilik, psixik regulyatsiyaning asosiy shakli va ichki hamda tashqi qiyinchiliklarni bartaraf qilish mexanizmi sifatida talqin etilishi.

L.S.Vigotskiyning iroda muammosi va uning bolalikda rivojlanishi haqidagi ta'limoti. L.M.Vekkerning iroda psixik jarayonlarning birligi nazariyasi. V.A.Ivannikov irodaviy boshqaruvning psixologik mexanizmlari haqida. Ye.P.Ilin asarlarida shaxs xulq-atvorini irodaviy tartibga solish masalalari.

3.14-mavzu. Shaxsning irodaviy sifatlari

Shaxsning irodaviy sifatlari. Ularning klassifikatsiyasi. Irodaviy sifatlarning tuzilishi. Ixtiyoriy reaksiyalarning kelib chiqishi. Irodaviy xulq-atvorning ontogenetik xususiyatlari. Ixtiyoriy faollikning yosh va jins xususiyatlari.

3.15-mavzu. Irodani rivojlantirish va patologiyasi

Psixik jarayonlarning ixtiyoriy boshqaruvidagi buzilishlar. Harakatning maqsadga muvofiqligidagi buzilishlar. Ixtiyoriy jismoniy harakatlardagi buzilishlar.

Iroda kuchini rivojlantirish. Iroda kuchini rivojlantirish strategiyasi va taktikasi. Iroda kuchini axloqiy komponentlarini shakllantirish. Irodaviy sifatlarni rivojlantirish.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Motivatsiya haqida umumiy tushuncha
2. Motivatsiyaning asosiy turlari rivojlanish bosqichlari
3. Motivning tuzilishi va funksiyalari
4. Motivatsiyaning psixologik nazariyalari
5. Xudq-atvor va faoliyat motivatsiyalari
6. Erishganlik, affiliatsiya, hukmronlik motivlari
7. Emotsiya va hissiyot haqida tushuncha
8. Emotsiya psixologiyasining nazariy yondashuvlari
9. Emotsiyaning roli va funksiyalari
10. Har xil emotsiyalar va hislarning tavsifi
11. Emotsional holatlar
12. Iroda haqida tushuncha
13. Iroda nazariyalari
14. Shaxsning irodaviy sifatlari
15. Irodani rivojlantirish va patologiyasi

Seminar mashg'ulotlarda guruhlarda ishlash, mustaqil fikrni bayon etish, guruh taqdimotini amalga oshirishni o'rganadilar.

Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini seminar mashg'ulotlari orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish orqali talabalar bilimini oshirish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivatsiyaning individual xususiyatlari. 2. Motivatorlar. 3. Kauzal atributsiya va uning modellari. 4. Motivatsiya va faoliyat samaradorligi. 5. Emotsional ta'sirlarga javob berish va uning har turlari xarakteristikasi. 6. Kognitiv jarayonlar va ijodda emotsiyaning roli. 7. Emotsiyaning pedagogik jarayondagi roli. 8. Kommunikativ emotsiyalar. 9. Empatiya va uning tadqiq qilish yo'llari. 10. Stressni boshqarish. 11. Kayfiyatning umumiy tavsifi va uning tuzilishi. 12. Irodasizlik. Irodasizlikning har xil namoyon bo'lishi. Dangasalik 13. Ixtiyoriy faollikning yosh va jins xususiyatlari. 14. Iroda kuchini axloqiy komponentlarini shakllantirish. 15. Irodaning amaliy o'rganish imkoniyatlari. <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan tahliliy hisobot, referat, taqdimot materiallari, krossvord, mavzu bo'yicha test topshiriqlari, klasterlar, sxemalar, referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsifiya etiladi.</p>
3.	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ichki regulyatsiyaning mazmuni; ehtiyoj, motiv va motivatsiya; motiv turlari; motiv nazariyalari; emotsiya va hissiyot; emotsiya va hissiyot munosabatlari; emotsiya turlari; emotsiyalarning modalligi; emotsiya nazariyalari; nisbiy barqaror hissiyot va ularning klassifikatsiyasi; emotsional holatlari; emotsional reaksiyalarning fiziologik mexanizmlari; iroda va irodaviy faoliyat; iroda akti; iroda nazariyalari; shaxsning irodaviy sohasi; iroda muammosining talqini haqida tasavvurga ega bo'lishi; • ehtiyoj, motiv va motivatsiya o'rtasidagi bog'liqlarni; motiv turlarini farqlashni; motiv nazariyalarida ilgari so'rilgan g'oyalarni; motivatorlarni faoliyatda namoyon bo'lish xususiyatlarini; emotsiya va hissiyot o'rtasidagi bog'liqlik va farqlarni; emotsiya turlarini ta'riflashni; emotsiya nazariyalarining ahamiyatini; emotsional holatlarning tavsiflashni; irodani shakllanish va rivojlanish qonuniyatlarini; iroda nazariyalarining o'ziga xosligini baholashni shaxsning irodaviy sohasini tahlil qilishni; irodani buzilishini belgilovchi omillarni bilishi va ulardan foydalana olishi; • motiv turlarini amaliy o'rganish; emotsiya nazariyalaridan amaliy foydalanish; emotsional holatlarni baholash; irodani shakllanish va rivojlanish qonuniyatlarini tatbiq etish; shaxsning irodasini rivojlantirish va baholash; iroda buzilishini belgilovchi omillarni aniqlash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

1.	Umumiy psixologiya-4
2.	<p style="text-align: center;">II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 4-modul.Kognitiv jarayonlar psixologiyasi</p> <p>4.1-mavzu. Sezgi va idrok: umumiy tasavvurlar, yondoshuvlar Muhitning fiziologik xarakteristikasi. Sezgilarni signalli aks ettirishi. Sezgi tushunchasiga falsafiy yondoshuvlar. Sezginging maxsus energiyasi haqidagi I.Myuller va G. Gelmgolts nazariyasi, bu nazariyalarning haqiqatligini isbotlash. A.Yarbus va boshqalarning tajribalari. Sezginging boshqa jarayonlarga bog'liqligi va tashqi muhit bilan aloqasi.</p> <p>Sezgi va idrokni o'rganishdagi yondoshuvlar. Idrokning assotsiativ nazariyasi. Strukturalizm. Nativizm va empirizm. Geshtaltpsixologiya. Piajening idrok nazariyasi. Konstruktivistik yondoshuv. Ekologik yondoshuv. Informatsion yondoshuv. Neyrofiziologik yondoshuv. Kognitiv neyrologiya.</p> <p style="text-align: center;">4.2-mavzu. Sezgilar klassifikatsiyasi va sezgilarning o'zgaruvchan shakllari</p> <p>Interotseptiv sezgilar va ularning inson xatti harakatidagi o'rni. Propriotseptiv sezgilar va ularni faoliyatdagi o'rni. N.A.Bernshteynning tadqiqoti. Eksterotseptiv sezgilar, ularni klassifikatsiyasi. G. Xed tajribalari. Nospetsifik sezuvchanlikni muammolari. Sinesteziyani vujudga kelishi. Sezgilarni o'zaro aloqasi. Sezgilarning o'zgaruvchan shakllari. Adaptatsiya va sensibilizatsiya. Adaptatsiyani vujudga kelishi. Adaptatsiyaning periferik va markaziy mexanizmlari. Sensibilizatsiyani paydo bo'lishi-fiziologik mexanizmlari, endokrin og'ishlar, asab tizimining tiplari bilan bog'liqligi. Sensibilizatsiyani psixologik yo'llari.</p> <p style="text-align: center;">4.3-mavzu. Yetakchi analizatorlarga ko'ra sensor-pertseptiv jarayonlar turlari</p> <p>Teri tuyush sezgisi va idroki. Teri tuyushning murakkab shakllari va sezish idroki. Sezish va harakatni sezishni o'rni. Sezish obrazining paydo bo'lish fazalari. Gaptik tizim. Teri tuyush sterognoziyasi. Og'riqni idrok qilish.</p> <p>Ko'rish sezgisi va idroki.Ko'rish analizatorining tuzilishi. Ko'rish analizatorining yo'llari. Ko'rish analizatorining markaziy apparati. Birlamchi va ikkilamchi ko'rish po'stloqlari. Ko'z harakatini nazorat qiluvchi ikki po'stloqli apparat. Ko'rish idroki va ko'zning harakatlanish tiplari. Agnoziya va psevdagnoziya.</p> <p>Eshitish sezgisi va idroki.Eshitishning anatomik, fiziologik va neyrofiziologik asoslari. Ichki quloq funksiyasi. O'rin nazariyasi. Vaqtinchalik nazariya. Patterning audial idroki. Eshitish patologiyasi.</p> <p>Eshitish idrokining murakkab formalari. Fazoni eshitish orqali idrok qilish. Nutqni eshitish. Nutq tovushlarini fizikasi va fonologiyasi. Nutq tovushlarini</p>

neurofiziologiyasi va patologiyasi. Musiqani tinglash.

Ta'm bilish idroki. Xemoretseptsiya funksiyalari. Ta'm analizatorining anatomiyasi va fiziologiyasi. Ta's sezgilarining chegaralari. Ta's stimullarning o'zaro ta'siri. Ta'm bilish sezgisining anomaliyasi.

Hid bilish. Xidlar va ularningi o'ziga xosligi. Xid bilishning anatomiyasi va fiziologiyasi. Xid bilish tanlovi. Xid bilish identifikatsiyasi va xotirasi. Hid bilish jarayonining anomaliyasi

4.4-mavzu. Pertseptiv obrazni tashkillashtirish

Idrokning sezgidan afzalligi, uni genetik bog'liqligi. Idrok turlari: ko'rish, eshitish, sezish. Obrazlarni idrok qilishning o'ziga xosligi: predmetlilik, yaxlitlik, konstantlik, kategoriallik.

Pertseptiv obrazlarni predmetliliigi, idrokning yaxlitligi va o'zgarmasligi. Idrokning konstantligi, idrokning konstantlik nazariyasi. Yorug'likni, shaklni, o'lchamni idrok qilishda konstantlik.

Idrokning tushunilganligi. Ma'lum bir predmetlar uchun so'zlarning ahamiyati. Pertsivtiv obrazlarni tashkillashtirish mexanizmlari. Fon ichidan figurani ajratish. Pertseptiv obrazlarni kontur va strukturaning ahamiyati. Pertseptiv obrazlarni tashkil qilishda assotsiativ va geshtaltpsixologiyaning o'rni.

Idrok illyuziyalari. Illyuziyani vujudga keltiruvchi omillari.

4.5-mavzu. Idrokning murakkab turlari

Fazoni idrok qilish. Monokulyar va binokulyar ko'rish. Stereoskopik idrok. Fazoni eshitish orqali idrok qilish. Musiqani va nutqni idrok qilish. Rangni idrok qilish. Vaqtni idrok qilish. Xatti-harakatini idrok qilish. Ekstrasensor idrok.

4.6-mavzu. Pertseptiv rivojlanish

Sensor tizimni rivojlanishi, yangi tug'ilgan chaqaloqlarda idrok. Bolalikni turli davrlarida pertseptiv motor koordinatsiyalarini, sezuvchanlikni rivojlanishini o'ziga xosligi. Idrokning murakkab shakllari va qarilik.

4.7-mavzu. Diqqat haqida tushuncha

Diqqat aniqlashning ketma-ketligi. Diqqat so'zining etimologiyasi. Diqqat boshqa psixik hodisa va jarayonlar bilan taqqoslash. Pertseptiv, intellektual va ijro etuvchi diqqat. Diqqatning psixik o'rni haqidagi bahslar va uning tabiati. Diqqatning mustaqil faoliyat ekanligi yoki bu boshqa psixik faoliyat uchun ham xosligi.

4.8-mavzu. Diqqatning psixofiziologik indikatorlari va mexanizmlari

N.N.Lange, I.M.Sechenov, K.N.Kornilov tadqiqotlarida diqqatning pertseptiv jabhalari. E.Titchener, G. Myullerning tadqiqotlarida diqqat sezgining xususiyati sifatida fiziologik talqin qilinishi. T.A.Ribo, N.N.Lange tadqiqotlarida diqqatning motor komponentlari.Ch.Sherrington «Voronkasi» yoki umumiy harakat maydoni nazariyasi. Optimal qo'zg'alish o'chog'i va I.P.Pavlovning

orientirovka refleksi. A.A.Uxtomskiyning dominantlik tamoyili.

4.9-mavzu. Diqqatning funksiyalari, turlari, asosiy xususiyatlari

Diqqatsizlik hodisasi va chegaradagi diqqat. Diqqat effektlari va uning mavjudlik munozarlari. Diqqat turlari: ixtiyorsiz, ixtiyoriy, ixtiyoriydan keyingi. Klassik ong psixologiyasida diqqat metaforasi va tadqiqotlari. Gestaltpsixologiya: diqqat ego-obyekt kuchi sifatida. Diqqatning motor nazariyasi. Diqqat funksiyalari. Diqqat xususiyatlari klassifikatsiyasi. Diqqat xususiyatlari: diqqatning hajmi, konsentratsiyasi, taqsimlanishi, ko'chishi, barqarorligi, Diqqatning cheklanganligi va saralovchanligi, o'zgarishlarga nisbatan ko'rlik.

10-mavzu. Kognitiv psixologiyada diqqat tadqiqotlari

Bilish axborotni qayta ishlash sifatida, kognitiv psixologiyada diqqat tadqiqotlari: metaforalar va paradigmlar. Diqqat psixologiyasida axborotlarni qayta ishlashning avtomatlashish va nazorat qilish muammosi. Kognitiv psixologiyada diqqat va ong. Ong psixologichsi va neyrofiziologiyasi.

Filtr metaforasi va diqqat tadqiqoti diqqatning tanlash, saralash modellari sifatida. Projektor metaforasi va ko'rish fazoviy diqqatni xarakteristikasi tadqiq qilish, ko'rish orqali izlash modeli va tadqiqoti. Axborotlarni parallel va ketma-ket qayta ishlash muammosi. Tanlash asoslari muammosi: ko'rish diqqatining fazoviy va obyekt tabiatiga bog'liqligi. Rezervuar metaforasi: diqqat va aqliy harakat. Diqqatning resurs modellari: harakat uchun diqqat va harakatdagi diqqat. Diqqat va faoliyat: «gomunkulus muammosini» bartaraf etish.

4.11-mavzu. Diqqatning rivojlanishi va buzilishi

Diqqatning miya mexanizmlarining yetilishi. Bola diqqatining rivojlanishini umumiy ocherki. Diqqat rivojlanishiga klassik yondashuv. Diqqat va diqqatning shakllanishi. Diqqat va qarilik.

Diqqatning buzilishi va uni diagnostika qilish. Parisonxotirlik va uni bartaraf etish. Diqqatning buzilishini klinik jihatdan tadqiq etish va uning diagnostikadagi ahamiyati. Diqqat tanqislik sindromi. Diqqat va faoliyat.

4.12-mavzu. Xotira haqida umumiy tasavvurlar. Xotiraning neyrofiziologik asoslari va bioximik nazariyalari

Xotira haqida umumiy tushuncha. Xotira – o'tmish tajribalarni esga olib qolish, esga saqlash va unutishdan ibora jarayon sifatida. Xotira bilan bog'liq hodisalar. Fenomenal xotira. Xotira va o'rganish. Diqqat va xotira. Xotira va shaxs.

Asab tizimida izlarning saqlanishi. Xotirada izlar konsolidatsiyasi. Qisqa va uzoq muddatli xotiraning fiziologik mexanizmlari. Xotirani ta'minlovchi miya tizimlari.

4.13-mavzu. Xotira jarayonlari va turlari

Xotira jarayonlari. Esda olib qolish. Esda saqlash. Esda tushirish. Tanish. Unutish. Materialning xarakteri (hajmi, bir xilligi, ma'noga egaligi). Mashqlantirishning o'rni. Zeygarnik samarasi. Unutish egri chizig'i (Ebbingauz). Esda olib qolish xarakteri: ixtiyoriy esda olib qolish, ixtiyorsiz esda olib qolish. Obrazli, eshitish va semantik kodlashtirish. Kodlashtirish uchun axborotlarni uyushtirish. Retroaktiv va proaktiv tormozlanish. Reministsentsiya. Inson xotirasining tashkiliy tuzilishi tamoyillari.

Xotira turlari klassifikatsiyasi. Genetik, hayotiy, ixtiyorsiz, ixtiyoriy xotira. Lahzali, sensor (ikonik, exoik) qisqa muddatli, uzoq muddatli, operativ va oraliq xotira. Obrazli xotira. Eydetik xotira. Emotsional xotira. So'z-mantiq xotirasi. Kognitiv va shaxslilik xotirasi. Xotiraning individual psixologik xususiyatlari.

14-mavzu. Kognitiv psixologiyada xotira tadqiqotlari

Xotira va diqqat muammolari kognitiv psixologiyaning yadrosi sifatida. Xotira tizimining umumiy tavsifi. Jarayonning avtomatlashgani va nazorat qilinishini farqlanishi. Ikkilangan xotira nazariyasi. Axborotlarning darajaviy qayta ishlash nazariyasi. Xotiraning ko'p jabhali modeli. Sensor registrlar, qisqa muddatli va uzoq muddatli xotiraning eksperimental tadqiqoti. Semantik va epizodik xotira. Avtobiografik xotira tadqiqotlari. Xotiraning sintetik modeli.

15-mavzu. Xotiraning rivojlanishi va buzilishi

Xotira namoyon bo'lishining har xil genetik shakllari. Ongsiz, ixtiyorsiz xotira; o'timli, tashqi shartlangan xotira; ixtiyoriy xotira, metaxotira. Har xil genetik xotira shakllari o'zaro munosabatlaridagi yosh xususiyatlari. Genetik jihatdan turlicha bo'lgan xotira turlarining rivojlanish yo'llari.

Xotiraning umumiy buzilishi (retrograd amneziya, anterograd amneziya, Korsakov sindromi). Miyaning lokal patologiyasi bilan bog'liq buzilishlar (agnoziyalar, afaziya, apraksiyalar, abaziya). Gipomneziyalar va giperamneziyalar. Paramneziya va kriptomneziya. Funktsional, psixogen yoki affektiv amneziyalar.

Xotirani o'quv faoliyatida rivojlantirish shart-sharoitlari va vazifalari. Xotirani kuchaytirish yo'llari. Operativ xotiraning faoliyatdagi o'rni. Mnemotexnika. Xotira buzilishlari va ularning klinik ahamiyati.

16-mavzu. Tafakkur: umumiy tasavvurlar va nazariy yondashuvlar

Tafakkur haqida tushuncha. Tafakkurni o'rganishning umumfalsafiy asoslari. Tafakkur fanlar tizimidagi tadqiqot obyekti sifatida – falsafada, logikada, informatikada, fiziologiyada, pedagogikada va tafakkur xususiyatlarining o'rganilishi. Tafakkur psixologik tadqiqot predmeti. V.Djems tafakkur haqida. Tafakkurning bilish jarayonlari tizimidagi o'rni. Tafakkur va nutq. Tafakkur va ong. Tafakkur va muloqot. Tafakkur psixologiyasi sohasida ishlarning nazariy va amaliy ahamiyati.

Ong klassik psixologiyasida bilish jarayoni tahlili. Tafakkur tasavvur

assotsiatsiyasi sifatida. Bixeviorizm da tafakkurni tushunish. Neobixeviorizm da tafakkur muammosi. Tafakkur muammoga qarash akti sifatida: vyurtsburg maktabi kontsepsiyasi. Determinatsiyalovchi tendentsiya. Tafakkurning o'ziga xosligi: faolligi, maqsadga yo'nalganligi. Tafakkur intellektual operatsiyalarning funksiyalashuvi sifatida: O.Zeltsning "komplekslar nazariyasi". Tafakkur vaziyatlarni strukturalashtiruvchi akt sifatida: geshtalt nazariya.

17-mavzu. Tafakkur turlari va masala tiplari

Tafakkur turlari. Tafakkur turlari muammosi va ularni ajratish asoslari, tafakkurning boshqa turlari.

Muammo va uni hal etish. Masala tafakkur psixologiyasining empirik tadqiqotlari obykti sifatida. Masalalarni psixologik tushunish. Masalaning obyektiv va subyektiv tuzilishi. Masala tiplarini tasniflashning psixologik mezonlari. "Masala" va "muammoli vaziyat" munosabatlari. Qaror qabul qilish va xulosa chiqarish shakllari. Evristika, foydalanish va yanglishish. Evristikaning foydali asosiy jihatlari.

18-mavzu. Tafakkurni bilish faoliyati sifatida o'rganish

Aqliy faoliyatning produktiv va reproduktiv shakllari. Ijodiy tafakkur muammosi va u o'rganishning mustaqil predmeti sifatida. O'tmish tajribalarning roli: assotsiatsiyalar, "funktsional qayd etish (Mayer va Sekkey tajribalari), ustanovka (Lachins, Eliava tajribalari).

Yo'naltirish so'zi ishlatish metodini qo'llash orqali "insayt" paydo bo'lishini eksperimental o'rganish shart-sharoitlari (K.Dunker, Yu.B.Gippenreyter, Ya.A.Ponomarev, K.A.Slavskaya).

Ya.A.Ponomarev kontsepsiyasi. Tafakkurning anglanilmagan shakllari muammosi. Intuitsiya. S.L.Rubinshteyn va izdoshlari tomonidan tafakkurning protsessual tomonlarini tadqiq etilishi. P.Ya.Galperinning tafakkur orientirovka-tadqiqotchilik faoliyati haqidagi kontsepsiyasi. O.K.Tixomirovning tafakkurni mazmunlilik nazariyasi.

19-mavzu. Tafakkur tahliliga kognitiv yondashuv

Kompyuter psixik jarayonlarni tadqiq etish vositasi va ularning metaforasi sifatida. Kompyuter bilan dialogda tafakkurni psixologik tadqiq etish. Tafakkur tahliliga axborot-kognitiv yondashuv. Tafakkurni izohlashning axborot va psixologik yondashuvlar. "Sun'iy intellekt" va inson tafakkuri. Kompyuterdan aqliy faoliyat samaradorligini oshirish uchun foydalanish.

20-mavzu. Tafakkur filo-, sotsio- va ontogenezi

Inson tafakkurini biologik rivojlanish tarixi. Tafakkurning filogeneza rivojlanishi. Hayvon intellektini tadqiq etishning asosiy yo'nalishlari. Tafakkurni antropogeneza rivojlanishi. Inson tafakkurining tarixiy rivojlanishi: a) mehnat inson tafakkuri rivojlanish sharoiti sifatida; b) "ibtidoiy tafakkur", arxaik tafakkur. Tafakkurni krosskmdaniy tadqiq etish. Inson tafakkurini tushunishga

madaniy-tarixiy yondashuvning umumiy tavsifi.

Intellektning rivojlanish bosqichlari (J.Piaje kontsepsiyasi). Bolaning ko'rgazmali obrazli, ko'rgazmali-harakat va so'z-mantiq tafakkurini tadqiq etish.

21-mavzu. Nutqiy tafakkur rivojlanish muammosi

Oliy psixik funksiyalarni madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasi va nutqiy tafakkur muammosi (L.S. Vigotskiy bo'yicha). Tafakkur va nutqning o'zaro munosabatlari tahliliga asosiy yondashuvlar Tafakkur va nutqning genetik ildizlari.

So'zning ma'nosi muomala va umumlashtirish birligi sifatida. So'zning mazmuni va ahamiyati. Egotsentrik va ichki nutq. L.S.Vigotskiy va J.Piajening egotsentrik nutq tuzilishi, funksiyalari, va rivojlanishi haqidagi munozaralari.

Nutqiy tafakkur va tushunchani tadqiq etish usullari va metodikalari. Vigotskiy-Saxarov metodikasi. Nutqiy tafakkurning rivojlanishi. Ma'nomning rivojlanish bosqichlari, tushunchaning fugktsional ekvivalentlari: sinkretlar, komplekslar, psevdotushunchalar, potentsial va haqiqiy tushunchalar (L.S.Vigotskiy bo'yicha).

Ilmiy va noilmiy tushunchalar. Inson tafakkurining dialogik xarakteri. Tushunchali tafakkurning zamonaviy tadqiqotlari.

22-mavzu. Til, ong va tafakkur. Nutq va nutqiy faoliyat

Til. Tilning strukturasi. Morfema.Grammatika. Til va nutq faoliyati. Nutqiy muloqot. Ong va til munosabatlari. Lingvistik nisbiylik farazi, uning empirik tasdiqi. Nutqning turlari va funksiyalari. Nutqiy bayon etishning vujudga kelishi va tushunishi muammolari. Ichki nutqning psixofiziologik tadqiq etish (A.N.Sokolov). Nutqning paydo bo'lishi va tushunishini chuqur (semantik) va atroflicha (grammatik) strukturalari "Transformatsion" model va uni eksperimental tekshirish. Til va nutqning rivojlanishi. Tilni o'rganish qoidalari. Tilni rivojlanish sharhi. Tilning rivojlanish statistikasi va kritik bosqichlari.Miya va til. Hayvonlarda intellektual xatti-harakatlar.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Sezgi va idrok: umumiy tasavvurlar, yondoshuvlar
2. Yetakchi analizatoriga ko'ra sensor-pertseptiv jarayonlar turlari.
3. Idrokning murakkab turlari.
4. Pertseptiv rivojlanish
5. Diqqat haqida tushuncha
6. Diqqatning psixofiziologik indikatorlari va mexanizmlari.
7. Diqqatning funksiyalari, turlari, asosiy xususiyatlari.
8. Diqqatning rivojlanishi va buzilishi.
9. Xotira haqida umumiy tasavvurlar. Xotiraning neyrofiziologik asoslari va bioximik nazariyalari
10. Xotira jarayonlari va turlari.

	<p>11. Xotiraning rivojlanishi va buzilishi. 12. Tafakkur: umumiy tasavvurlar va nazariy yondashuvlar 13. Tafakkur turlari va masala tiplari. 14. Tafakkurni bilish faoliyati sifatida o‘rganish. 15. Tafakkur tahliliga kognitiv yondashuv 16. Tafakkur filo-, sotsio- va ontogenezi 17. Nutqiy tafakkur rivojlanish muammolari 18. Til, ong va tafakkur. Nutq va nutqiy faoliyat</p> <p>Seminar mashg‘ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o‘qituvchi tomonidan o‘tkazilishi zarur. Mashg‘ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o‘tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo‘llanilishi maqsadga muvofiq.</p> <p>IV. Mustaqil ta’lim va mustaqil ishlar Mustaqil ta’lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sezgi va idrok: umumiy tasavvurlar, yondoshuvlar. 2. Irodaning murakkab turlari 3. Pertseptiv rivojlanish 4. Diqqatning psixofiziologik indikatorlari va mexanizmlari. 5. Kognitiv psixologiyada diqqat tadqiqotlar 6. Diqqatning rivojlanishi va buzilishi. 7. Xotira jarayonlari va turlari. 8. Issledovaniya pamyati v kognitivnoy psixologii. 9. Xotiraning rivojlanishi va buzilishi. 10. Tafakkur tahliliga kognitiv yondashuv 11. Tafakkur filo-, sotsio- va ontogenezi 12. Nutqiy tafakkur rivojlanish muammolari <p>Mustaqil o‘zlashtiriladigan mavzular bo‘yicha talabalar tomonidan strukturali-mantikiy sxemalarni tayyorlash va boshka topshiriklar qilish tavsiya etiladi.</p>
<p>3.</p>	<p>V Fan o‘qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o‘zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kognitiv jarayonlar haqida tushuncha, kognitiv jarayonlarning fiziologik va neyrofiziologik mexanizmlari; diqqatning asosiy xususiyatlari; diqqatning turalari va funksiyalari; kognitiv jarayonlar turlari va jarayonlari, qonuniyatlari haqida tasavvurga ega bo‘lishi; • kognitiv jarayonlarni amaliy o‘rganish bo‘yicha tadqiqotlarning xususiyatlarini etishni bilishi va ulardan foydalana olishi; • kognitiv jarayonlarning xususiyatlarini baholash, ularning turlarini tahlil qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.
<p>4.</p>	<p>VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma’ruzalar;

	<ul style="list-style-type: none"> • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo‘lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish vajoriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ishni topshirish.</p>
6	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. D.G.Muxamedova, N.M.Mullaboyeva, A.I.Rasulov, Umumiy psixologiya.T.: Ma’rifat, 2023. 370 b. 2. G‘oziyev E., Gaziyeva F. Umumiy psixologiya. Toshkent: Noshir, 2023. 656 b. 3. Нуркова В.В., Березанская Н.Б. Общая психология. Учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2020. 524 с.. <p style="text-align: center;">Qo‘shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Указ Президента Республики Узбекистан «О стратегии развития нового Узбекистана на 2022-2026 годы» № УП-60 от 28 января 2022 г. 5. Ш.М.Мирзиёев Янги Ўзбекистон стратегияси.-Тошкент. “O‘zbekiston” нашриёти, 2021.-464 б. 6. Handbook of Emotions. Edited by Michael Lewis, Jeannette M. Haviland-Jones, and Lisa Feldman Barrett. The Guilford press. New York London, 2008. 7. Lohman D. F., Lakin J.M. Reasoning and Intelligence. New York: Cambridge University Press, 2009. 8. Schults D. P. Theories of Personality. Wadsworth. A division of Thomson Learning, Inc., 2005. 550 p. 9. Strongman K. T. The Psychology of Emotion. Copyright. John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester. 2003. 10. Styles E. A. The Psychology of Attention. The Taylor & Francis e-Library, 2005, 232 p. 11. Андреев О.А. Тренируем свое внимание. Ростов н/Д: «Феникс», 2004. 232 с. 12. Гибсон Дж. Экологический подход к зрительному восприятию. М: Прогресс, 1988. 462 с. 13. Ғозиев Э.Ғ. Психология. Т., ЎЗМУ «Университет», 2003. 14. Ғозиев Э.Ғ. Тафаккур психологияси. Тошкент: Университет,

1990.

15. Ғозиев Э.Ғ. Хотира психологияси. ТошДУ, 1994.
16. Дормашев Ю. Б., Романов В. Я. Психология внимания. М., 1995. 347 с.
17. Зинченко Т. П. Память в экспериментальной и когнитивной психологии. СПб.: Питер, 2002. 320 с.
18. Изард К. Эмоции человека. М., 2001.
19. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2002. 512 с.
20. Ильин Е. П. Психология воли. 2-е изд. СПб.: Питер, 2009. 368 с.
21. Ильин Е. Психология индивидуальных различий. М., 2003.
22. Клонингер С. Теория личности: познание человека. СПб.: Питер. 2003. 720 с.
23. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М: Изд-во полит, литературы. 2005. 304 с.
24. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии. М., 2000.
25. Лурия А. Р. Лекции по общей психологии. СПб.: Питер, 2006. 320 с.
26. Любимов В.В. Психология восприятия. М.: Эксмо, 2007. 472 с.
27. Майерс Д. Психология/Пер.с англ. И.А.Карпиков, В.А.Старовойтова; Мн.: ООО «Попурри», 2001. 848 с.
28. Маслоу А. Мотивация и личность. М., 1998.
29. Мозг, познание, разум: введение в когнитивные нейронауки [Электронный ресурс]: в 2 ч. / под ред. Б. Баарса, Н. Гейдж ;пер. с англ. под ред. проф. В. В. Шульговского. Эл. изд. Электрон. текстовые дан.. М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2014.
30. Общая психология. Тексты: В 3 т./ Ред.-сост.: Ю.Б. Дормашев, С.А. Капустин, В.В. Петухов. М.: Когито-Центр, 2013.
31. Психофизиология: Учебник для вузов. 4-е изд. / Под ред. Ю. И. Александрова. СПб.: Питер, 2014. 464 с.
32. Реан А. А. Психология личности. СПб.: Питер, 2013. 288 с.
33. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2002. 720 с.
34. Слотина Т.В. Психология личности. Учебное пособие. СПб.: Питер, 2008. 304 с.
35. Усманова Э.З. Мотивационно-эмоциональная регуляция мышления в условиях интеллектуального конфликта. Ташкент: Ўқитувчи, 1993.
36. Хрестоматия по вниманию/ Под ред. А. Н. Леонтьева, А. А. Пузыря, В. Я. Романова. М.: Питер, 2004.
37. Хрестоматия по общей психологии. Психология памяти/ Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В, Я. Романова. М.: Изд-во Моск. ун-та, 2001.
38. Шиффман Х. Ощущение и восприятие. 5-е изд. СПб.: Питер, 2003. 928 с.
39. Фрит К. Мозг и душа. Как нервная деятельность формирует наш

	<p>внутренний мир. Москва: CORPUS: Астрель, 2010.</p> <p>40. Юнг К.Г. Очерки по аналитической психологии.-Мн.: ООО «Харвест», 2003. 528 с.</p> <p>41. Юнг К.Г. Психологические типы. Мн.: ООО «Харвест», 2003. 528 с.</p> <p>42. Андреев О.А. Тренируем свою память. Ростов н/Д: «Феникс», 2004. 224 с.</p>
7.	<p>О‘quv dasturi Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti Kengashining 20__yil _____ gi __ sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.</p>
8.	<p>Fan/modul uchun ma’sular:</p> <p>E.V.Bondareva – O‘zMU, “Umumiy Psixologiya” kafedrasida katta o‘qituvchisi</p> <p>M.X.Karamyan – O‘zMU, “Umumiy Psixologiya” kafedrasida professori, psixologiya fanlari doktori.</p> <p>N.M.Mullabaeva–O‘zMU, “Umumiy Psixologiya” kafedrasida professor v.b., psixologiya fanlari doktori</p> <p>A.I.Rasulov–O‘zMU, “Umumiy Psixologiya” kafedrasida professori, psixologiya fanlari doktori.</p>
9.	<p>Taqrizchilar:</p> <p>L.Tursunov–TDPU “Amaliy psixologiya” kafedrasida dotsenti, psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (turdosh OTM)</p> <p>M.Akramov – O‘zXIA, “Din psixologiyasi va pedagogika” kafedrasida dotsenti, psixologiya fanlari doktori (turdosh OTM).</p>